

Szép magyar verselés

Szigethi Gyula Mihállyal (1758–1837), a székelyudvarhelyi evangélikus református kollégium jeles tanárával (1797–1823) alaposabban alig foglalkoztunk. Életrajzának rövid és munkássága egy részének kiegészítő bemutatására legutóbb Csáki Árpád vállalkozott a Székelyudvarhelyen megjelenő *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok* 2007. évi kötetében. Korának érdekes, iskolájának, városának meghatározó, olvasott, több nyelvet is ismerő, latin alaposított kultúrájú, széles látókörű egyénisége, személyisége volt. A marburgi, göttingai, stuttgarti és a bécsi egyetemeken hallgatott kurzusok, azok előadói mély benyomást tettek rá, de annyira mégse, hogy ne kritikai szellemben fordulhasson felénk, vagy kora társadalmi, tudományos, irodalmi, nyelvészeti irányzatai, jelenségei felé. Az izgalmas századforduló gazdag nemzetközi és helyi eseményeit még udvarhelyi elszigeteltségében is nyomon követte, még ha császárhű pozícióból is, de kommentárokkal illetve. A költői vénával is rendelkező Szigethi komolyan vette az iskolai oktatást. Nyomon követte a kor fontos pedagógiai és didaktikai – a sajtóban is kicsapódó – irányzatait. Ezekkel szemben gyakran kifejtette véleményét, s jegyzetkönyvei árkusaiban rögzítette azokat, de sokat meg is jelentetett reflexiói közül. Legjelentősebb sajtóorgánuma a *Felső Magyarországi Minerva* lett. Előadási stílusa – fennmaradt jegyzeteiből kitetszően – módszertanilag megalapozott, kísérletező, újító szándékú lehetett. Türelmetlenségét az iskolai falakon, mit mi sem bizonyít jobban, hogy a kollégiumban színjátkozó kört hozott létre a 19. század elején, színdarabokat, verseket írt, izgatta a „szép magyar verselés”, filológiai és bölcséleti tantárgyak mellett – melyeket tanított is – jártas volt a matematikában, kémiában és fizikában is.

Ez alkalommal pár versének közreadásával próbáljuk közelebb hozni a mai olvasóhoz a jeles tanárembert, a szervező „iskolaépítőt”, a nem minden humor nélküli irodalomkritikust, historikust.

Róth András Lajos

Gróf Bethleni Bethlen Imre Sz. Udvarhelyi Collégium fő curátora¹ Küküllő v[á]rme[re]gyei fő ispánságra való installációjára 1812-ben.²

1. Mikor a frantzia sasnak Szárnyai meg növének, S a nap nyugoti kakasnak³ Szavára lebegnének,
2. Mikor szárnya árnyékában Nyoltz királyok⁴ szunnyodnak, S három sasok⁵ ujjonában Bajvívással bajlódnak.
3. Mikor a Mars⁶ trombitáztat S fegyvereket élesít, Magyar, frantzia, német kaszáztat, Muszkának veti lesit.
4. Mikor a Mars tűz-oltára ember-vértől füstölög, s az éles kard szablására vállról a fő hömpölg.⁷
5. Akkor két Küküllőnek⁸ Folyamattya sorában Mindenütt örömet lónek Sokszor egymás folytában.
6. Itt a Themis⁹ oltárára Érdem koszorut fűznek, Vigadnak gyulladására Öröm illatú tűznek.
7. Itt egy griff a kebelébe Fogada egy kígyófit, A több kígyóknak rendébe Közel való atyafit.¹⁰
8. Kinek minap édes attya Ez előtt esztendőkkel Az hajót itt igazgattya Vala, bölts evezőkkel.
9. Ifju, de ész esmérete Ezen ifjú kígyónak

A király bölts ítélete
Által tartaték jónak.

10. Ötet az érdem emeli A hivatal poltzára, Mert szívét szájján viseli Mindennek láttára.
11. Fulánk s mérges lehellete Által senkinek sem árt. Mert szelid a természete, Olly, milyent a vidék várt.
12. Benne elme okossággal Atyafias és páros, El hánthat gyorsasággal Ami lehetne káros.
13. Rendes minden mozdulata Merő életet hordoz, Szemes ügyes vigyázata Az életre erőt hoz.
14. Most a Küküllő mentében Szemeli a vidéket, Majd ülhet más Griff helyyében Mézni nagyobb környéket.
15. Van egy kertye a székelnek Az Hargita tövébe, Ott sok plánták nőnek, kelnek A rósa gyökerébe.
16. Fordítsd néha szemességed E felé is gondoson, Mert itt is tisztelnek téged bokrétákkal tsokroson.¹¹
17. Hogy az élet benned élyen, melly mozgásodat hajtya, Hogy a szív nyerjen s reméllyen Egy vén kertész¹² óhajtya.

Szigethi Mihály
Professor

1. Bethlen Imre (1698–1765), a székelyudvarhelyi református kollégium főgondnoka.
2. Szigethi Gyula Mihály jegyzetkönyvei. Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára. Ltsz/jelzet.: 05296. [57v – 58v]

3. nyugoti kakas = a gall kakas = „coq gaulois”. Francia nemzeti szimbólum. Címerállat. A küzdőszellem és dicső származás jelképe
4. nyoltz királyok = Napóleon által trónra juttatott családtagok: Jenő, a mostohafia Itáliában (alkirály), a testvére, József Nápolyban, majd később Spanyolországban (helyét Napóleon trónján hadvezére, Murat veszi át), Lajos testvére Hollandiában, Jeromos Vesztfáliában (Németország egy része), sógora Németország másik részében, Mária Lujza császárnétól származó gyermeke Rómában, Bernadott Svédországban.
5. az osztrák, a német császár és az orosz cár szövetségére történő utalás
6. Mars = a háború latin istene
7. Az első négy szakaszban utalás történik Napóleon nagyhatalmi szerepére, a napóleoni hódításokra, háborúkra.
8. Nagy- és Kis-Küküllő térsége
9. A Föld és Ég isteneinek (Gaja és Uranosz) gyermeke, az igazságosság, az isteni rend, a törvény és a szokások istennője.
10. Itt utalás a Bethlen-címer „kigyó” címerállatára.
11. A 15-16. szakaszokban a székelyudvarhelyi református kollégiumra – „rózsás kertre” utal.
12. A rózsás kertet gondozó „kertész” – maga a szerző, a kollégium tanára.

Mikor Ferentz¹ Ts. Austria tsászárává lett.²

1. A békességnek aranyas oltárán
Ma ditső Themis aszszony³ áldozik,
A tsendességnek is bátor határán
Zöldes olajfa ág illatozik,
Az érdem nyer koszorút,

Gyöngyökbe fűzött sarut,
A koronának arany héjazattya
A sasnak fejét meg-ragyogtattya.
A ditsősség néz mára
A két Ausztriára⁴
Észak, Nyugot itt bámul
Nem tehet ellene, sőt meg-némul.

2. Fél ezer esztendőnél tovább ére
E ditső Herczegi Ház sugára⁵,
Franz⁶, török és prussus⁷ rá kardat mére
Nem ese de még is prédájára,
Bírá az arany almát⁸,
Terjeszté birodalmát.
Millió lelkeket utasít elé
Az élet boldog partjai felé.
Német, magyar, tseh, lengyel,
Morva, sléz, horváth⁹ kengyel
Futnak vezér gyeplőjén,
Élnek anyai édes emlején.

3. Meg-adá a tisztesség az adóját
Herczegi fejedelmi urának,
A midőn a nagy Béts uralkodóját
Nevezi tsászári királyának.¹⁰
A sas¹¹ napba költözött
Újj színekbe öltözött,
Kettős fejére vett két koronákat,
Gyöngyökkel ékesített pártákat.
A magyaroknak sassok
Székely Nap, Hold, hét kassok¹²
örülnek e tziernernek
Tenyéreken is tapsokat vernek.

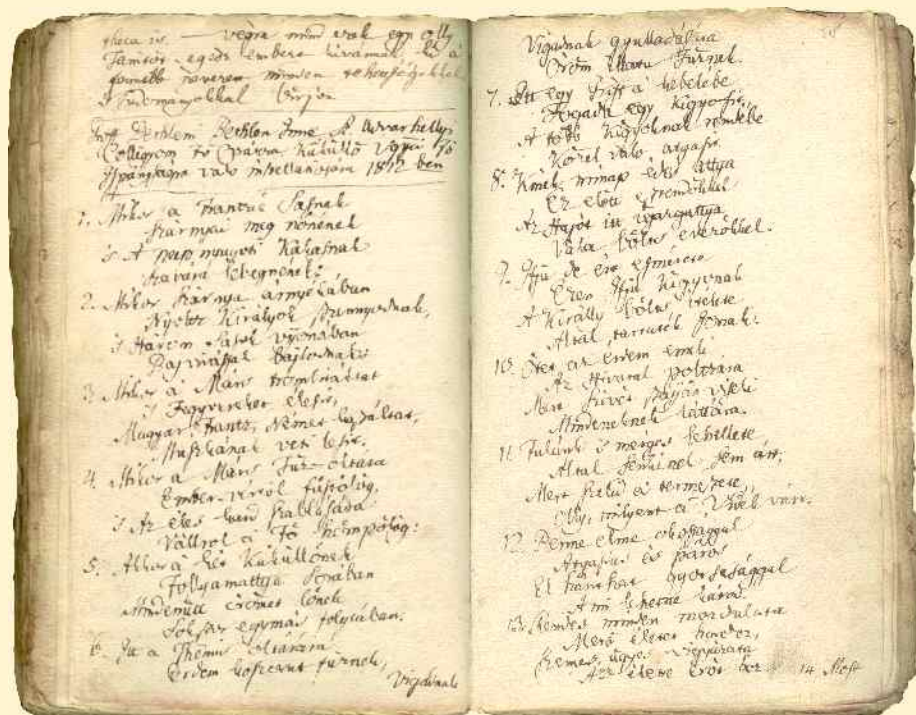
4. A Duna szőke vize hozá ez hírt
Az adá által azt a Marosnak
A fő kéz tolla parantsolatot írt¹³
Minden Udvarhelyi széki lakosnak
Hogy ma innepet ülne,
Ausztriának örülne
Kérne fejére ezer áldásokat
Számptalan időkre nyúlt napokat
Élyen hát fejedelmünk
Légyen holtig védelmünk
Második¹⁴ Ferentz tsászár
Ez a nagy tisztelet méltában vár

5. Hargita környéke zengjél énekkel
Hajtsad az egeket kegyelemre
Trombita, dob, sípszó s puska
szerekkel
Szívedet indítsd a szerelemre
Esküdjél ma hívséget
Tiszteljed e felséget
Akit az ég emelt újj ditsősségre
Hármas ujjakat emelly az égre¹⁵
Öregei e népnek
Gyöngy anygali a szépnek
Ifjak, kised tsemeték
Örüljön mindnyájon ti szívetek

6. Te pedig székelek őrző anygala,
Vidd el ez hírt amaz újj tsászárnak
Hogy a melly székel nép holtig hív
vala
Szívét ajánlya oltalom várnak
Éltét is feláldozza
Urát ezzel adozza
Ontani vérét is erre nem szánnya
Hívségét bizonyítani kívánnya!
Még ma is hogy tisztelye
Tsászárat fel szentelye
Éljent kiált szívében
Oszlopot is emel a mejjében.

Írta Szigethi Mihály¹⁶

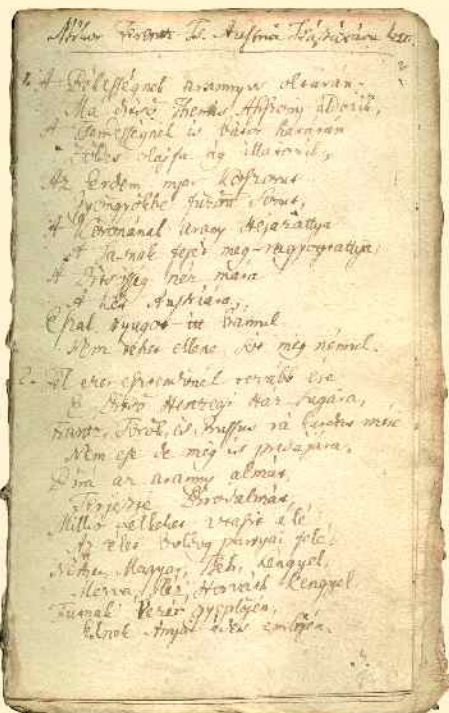
- Magyarország uralkodója (1792–1835), német, cseh király, német római császár (1792–1806), 1804–1835 között osztrák császár.
- Szigethi Gyula Mihály jegyzetkönyvei. [kézirat] Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára. Ltsz./jelzet.: 05332 [97r – 98r]
- A Föld és Ég isteneinek (Gaja és Uranosz) gyermeke, az igazságosság, az isteni rend, a törvény és a szokások istennője.
- Belső-Ausztria, illetve Tirol és Elő-Ausztria
- Teljes nevén Habsburg–Toscanai Ferenc József Károly osztrák uralkodó főherceg.
- Franciák
- Poroszok (németek)

8. Országot jelképező (koronázási ékszer is)
9. Utalás a birodalmi népekre
10. 1804-ben megalapította az örökletes osztrák császári címet (az Ausztriai-házat), és I. Ferenc néven Ausztria császára lett. Ekkor (1804. augusztus 11.) jogilag már megszűnt, viszont formailag még (1806. augusztus 6.) létezik a Német-Római Császárság.
11. Az osztrák birodalmi felségjelvény két fejtű címerállatáról van szó. Utalás az uralkodói státus változására.
12. Kas: erődített szerkezet (sánckosár, hídlábvédő alkotmány), átvitt értelemben Erdély címerében ábrázolt hét vár.
13. Utalás köszöntő és dicsőítő ünnepségek tartására vonatkozó guberniumi rendeletre.
14. Szigethi a 10. jegyzet értelmében nevezi a császárt „második”-nak, holott mint osztrák császár „I. Ferenc”.
15. Az Atya, Fiú, Szentlélek hármasságát jelző szakrális mozdulat. Itt utalás az uralkodó isteni eredetére.
16. A vers Szigethi két különböző kötetében is előfordul. Az egyikben (Szigethi Gyula Mihály jegyzetkönyvei. Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára. Ltsz.: 5296) 1804. október 4-ei dátummal keltezve.

Az 1805^{dik} esztendő végén kötetett örökös béke¹ emlékeztéré²

1. Nemes székel anya székünk
Kebelébe nőtt szívek!
Magoss Hargita vidékünk
Egén született hívek
Szív doboga mejjetekben
A királynak szavára
Zörgött a kard hüvelytekben
Az haza oltalmára

2. Fegyveresen készülétek
A Mars³ tsata helyére
Mindennek a ki felétek
Nézett buzgott a vére
Hogy látta, hogy a székel nép
Kész királyt szeretni
S ámbár szenvedett, még is ép
Veszedelmet megvetni.

3. A béke⁴ vissza tére
El hagyott szállására,
A szerentse rá esméré
Régen tisztel urára,
A Mars uttya bé záratik
Előtte a fegyvernek.
Themis szava hallattatik⁴
Nyelvén minden embernek

4. Él hát még is jó királyunk
Ditső háza népével
Öröm tapsokat tsinályunk
Szívünk szolló nyelvével
Él az haza és nemzetünk
Szabadsága fenn állott.
Im nemes igyekeztünk
Tzéljára áldás szállott.⁵

5. Dugjátok bé fegyverteket
A maga hüvelyébe
Mondjatok öröm éneket,
Marsch kiáltás⁶ helyébe
A béke⁶ le költözött
Az égből mi közünkbe,
A katona ki öltözött
Fegyveréből köz-ingbe.⁷

6. Tartsa meg az ég koronánk
Ditsösségét sokára,
Hogy dolgozhasson boronánk⁸
A szükült nép javára
A föld teremje áldását,
az élet védelmére
Béke⁸ bírja szállását,
Köztünk százak mentére⁹

7. Anya székünk közepette
Üljön le az igasság,
A béke⁸nek mellette
Lakozzék a vigasság.
Mind végig emlegesse
Hogy a király s haza él
S e napot meg szentelhesse
Mellyben senkitől nem fél.

8. Köszönnyétek meg Istennek
Fogyhatatlan irgalmát
Hogy meg mutatta mindennek
Győzhetetlen hatalmát
Hogy a királyt meg tartotta,
Meg áldotta nemzetünk,
Hazánk meg szabadította
Bírja emlékeztünk!

Febr. 6^{dikán} 1806

NB. Az ötödik vers helyett ezt tétették¹⁰

- Tartsátok meg fegyverteket
A nemesség díszére
Kísérjétek vezérteket
A virtus mezejére
Éljen bennetek az a vér.
Melly atyátokban forrott
Hogy lássák a székel mit ér
Az hol szükség lészen, ott.

1. A Napóleon elleni harmadik koalíció (Egyesült Királyság, Ausztria, Oroszország és Svédország) Austerlitznél elszenvedett vereségét lezáró, Franciaország és Ausztria közti, 1805. december 26-án megkötött pozsonyi különbékeről van szó.

2. Szigethi Gyula Mihály jegyzetkönyvei. [kézirat] Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára Ltsz./jelzet.: 05296. [82r – 82v]

3. A háború (latin) istene

4. A Föld és Ég (görög) isteneinek (Gaja és Uranosz) gyermeke, az igazságosság, az isteni rend, a törvény és a szokások istennője.

5. Szigethi Gy. Mihály pozitív gondolkodásáról, na meg a hivatalos felkérésre történő megírásról tanúskodik a vers. Egy vesztes csatából is a pozitívumokat kellett kiemelni (harc befejezése, fegyverek nyugvása, az uralkodóház sértetlensége, a haza szabadságának fennmaradása, a székely katonai virtus megőrzése).

6. Jelzés erejű, árulkodó, német katonai vezényszó. A birodalmi hadseregben a különböző nyelvtérületről verbuvált katonákat egységes német vezényszavakkal irányították.

7. Életszerű utalás a székely nép életvitelére (háborúban hadviselés – békeidőben mezőgazdasági termelő munka) „A katona ki öltözött / Fegyveréből köz-ingbe.”

8. Lásd 7. jegyzetet.

9. A „szükült nép”, a „föld áldása”, a „szállás béke⁸se” utalnak egy-egy háború gazdaságilag visszavetítő jellegére, és az újjáépítéshez szükséges feltételek fontosságára.

10. Ez, a vers végére beszúrt megjegyzés enged következtetni a vers „megrendelt” jellegére.

